

Een stadse bij de varkens/Tanny Dobbelaar

Het is vroeg in de ochtend. Er hangt een lage mist. De reflectoren langs de snelweg weerkaatsen het licht van koplampen. Donkergrijze wolken kondigen een hoosbui aan. De weg voert langs een kanaal, waarlangs ook een fietspad ligt. Ik zie een hardloper versnellen. Hij rent onder een hoogspanningskabel die dwars over de snelweg is gespannen. Ik haal hem in en rijdt onder een viaduct.

Rechte lijnen doorklieven het landschap in rechthoeken en ruiten. Van bovenaf gezien vormen ze samen een strak gespannen net, dat alle mensen, dieren en dingen keurig op zijn plaats houdt. Maar wie dicht bij de grond blijft, kan de lijnen zonder problemen overschrijden.

Ik rijd naar het zuiden, steeds verder verwijderd van mijn agenda, mijn taken en verplichtingen. Wat ga ik in godsnaam doen? In een wat vage stemming, op zoek naar nieuwe impulsen, heb ik gereageerd op de oproep van twee kunstenaars: 'Hulpagariërs gevraagd. Kom 24 uur passen op vier Bunte bentheimer varkens. Wat bieden wij? Een prachtige ervaring.' Nou, zo'n ervaring, die wil ik wel.

Ik raak verdwaald. De routeplanner doet zijn werk, maar als hij me sommeert te stoppen op de plaats van bestemming, weet ik niet wat mijn bestemming kan zijn. Een lege weg tussen lege percelen. In de verte zie ik pastelkleurige blokken met schoorstenen. Dichterbij passeer ik ruime, vrijstaande huizen van mensen die weten dat het goedkoop wonen is op een industrieterrein.

Vanuit mijn auto bel ik een van de initiatiefnemers van het project, Elles, die me op het terrein zal ontvangen. Ze loodst me per telefoon de hoek om, en nog een hoek, een kruising. Dan pas zie ik waar ik mij de komende 24 uur ga bevinden: rondom twee op elkaar gestapelde zeecontainers, ergens midden in een weiland. P.A.I.R staat er op de bovenste: *Portable Artist in Residence*.

Elles laat me de varkens zien, in een grillig afgezet stuk weiland. Een paar grenspalen bewijzen dat het precies is geplaatst op de officiële grens tussen Duitsland en Nederland. We stappen over het schrikdraad waarbinnen de varkens zich vrij kunnen bewegen. Modder en gras en poep. Vier stevige, ruwharige beesten met zwarte vlekken hun vacht komen op ons af. Eén bijt er al direct stevig in mijn schoenen.

'Dat is Alie', zegt Elles en ze waarschuwt me voor de machtswellust van dit stevige beest. Om ondoorgrondelijke redenen heeft ze het vooral op vrouwen gemunt die ze met haar warme lijf omver tracht te duwen. Voor mannen toont ze iets meer ontzag.

Eigenlijk houd ik helemaal niet van dieren. Voor katten ben ik allergisch, voor honden ben ik bang. Zelfs mijn eigen kinderen ben ik pas volledig gaan waarderen nadat ze het meest dierlijke stadium waren ontgroeid. Ook voor kleinere beestjes voel ik weinig affiniteit. Zo ben ik met slakken in mijn tuin voortdurend in een heftige strijd verwickeld. Nu ze brutaal over mijn eko-bestrijdingskorrels heenlopen, overweeg ik zout. Effectief maar gruwelijk, heeft mijn buurvrouw mij verteld.

Alleen met vier varkens

Er hangt nu een aardig zonnetje in de lucht, maar het weer kan elk moment omslaan. Septemberweer is het, aarzelend tussen zomer en herfst. We lopen naar het achterste deel van het afgezette weiland. De varkens rennen achter ons aan. Elles toont me de aardperen die twee burgemeesters met ceremonieel vertoon precies op de grens hebben gepoot. Aardperen zijn prima varkensvoer. Weer probeert Alie in mijn schoenen te bijten. Ik oefen in het stevig staan als een boom.

Elles vertrekt, nadat ze me alle instructies heeft gegeven over de varkens en het zelfvoorzienend huis. En dan ben ik alleen met vier varkens in de ruimte om me heen en 23 uren vóór me in de tijd. Ik ga zitten op een houten bankje en kijk om me heen.

Ik probeer de beesten te bestuderen, ook al omdat deze prachtige ervaring gevuld moet raken met herinneringen. Wat zie ik? Een varken dat gaat liggen in de zon. En ander kruipt erbij en probeert hem van zijn plek te dringen. Ruimte genoeg, maar toch gaat de één de ander in zijn staart bijten. Die beesten gedragen zich opgefokt, alsof ze in de vee-industrie zijn beland. Zonder reden. Maar mét een krulstaart die in dit zonnetje wel haast doorzichtig lijkt.

De zon blijft schijnen maar er is inmiddels een flinke wind opgestoken die voortdurend mijn haren in mijn gezicht blaast. Ik kijk weer naar de varkens en voel geen enkele aandring om ook maar een stap dichterbij te doen. Ik wil naar binnen, en loop de houten, wankel buitentrapp op waarvan Elles heeft gezegd dat hij alleen maar wankel lijkt. De trap leidt naar de bovenste container. Een klein, comfortabel huisje, met een keuken, een bed, en een waterloos toilet.

Vanuit het raam kijk ik neer op de wroetende varkens. Ik voel me vreemd en vooral verschrikkelijk stads. Feit is dat ik, net als 85 procent van de huidige Nederlanders, uit een familie van boeren kom. Hoewel Nederlanders

in de wereld nog steeds bekend staan om hun boersheid, is het merendeel in de twintigste eeuw een ander beroep gaan uitoefenen. Ze zijn nu vaak ambtenaar, hypotheekadviseur, ICT'er misschien of hulpverlener.

De link tussen beest en vlees

De meeste mensen zien zelden meer een varken, maar staan wel op zeer intieme voet met de producten van varkens. Lucifers, anti-rimpelcrème, lang houdbare melk, wijn, papier, porselein, biodiesel, brood en kauwgum: producten waar varken in verwerkt is. Van die intimiteit zijn we ons niet bewust. De verhouding tussen het dier en zijn producten is heel abstract geworden. Ik treur er niet om. Het irriteert me wel als mensen klagen over de bio-industrie – zoveel dierenleed, zo wreed, zo onmenselijk – maar even later trots vertellen dat hun nieuwe rokje maar tien euro heeft gekost. Het is niet zo sfeerverhogend om dan te beginnen over de etages in Manilla of Aurangabad of Shanghai of New York waar onderbetaalde meisjes veertien uur per dag in een stoffige omgeving keihard werken aan uitverkooprokjes a 3 cent per stuk. Als je je voorstelt wat er allemaal aan pijn en verdriet en zweet om een rokje hangt, dan zwiert het lang niet zo lekker.

Iets dergelijks geldt voor vlees: zolang je maar niet denkt aan de relatie met een aibaar dier, is vlees ongelofelijk lekker. Magisch denken, noemt hoogleraar Louise Fresco dat: zolang je het verband maar niet hoeft te denken tussen een kip die nog helemaal in elkaar zit en de kipnuggets op je papieren bord, kunnen die nuggets prima smaken. Als je eenmaal beseft dat er ook afschraapsel van kippeveren en botten in zitten, smaken ze lang niet meer zo goed.

Wat de ene hoogleraar 'magisch denken' noemt, beschrijft een andere, Roos Vonk, met *pluralistic ignorance*. Als veel mensen iets ongehinderd laten gebeuren, is het merendeel geneigd te denken dat het wel bestaansrecht heeft. Staat er iemand op het punt van verdrinken, terwijl er tientallen mensen toekijken, dan wordt de kans bijzonder klein dat iemand de drenkeling te hulp schiet. Als je hoort over misstanden in vlees of rokjesindustrie, dan is de neiging snel: 'Als het echt zo erg zou zijn, dan zou iemand er wel iets aan doen.' Nee dus.

Verwennen is een voorrecht!

In mijn auto liggen mijn spullen voor de nacht. Ik loop een paar keer de trap op en af met eten, een slaapzak, fotospullen. De wolken zijn nu dreigend donkerblauw en ik voel de eerste regendruppels al. Binnen een uur is de aangekondigde hoosbui een feit. Lange regendruppels slaan tegen de ramen. De deur klappert in zijn hengels. Af en toe hoor ik wat geknor van de beesten die in het hokje onder me zitten. Ik moet steeds vaker aan mijn zonen denken. Ik heb hen verlaten om hier een paar varkens te verzorgen. Ik smeer hún boterhammetjes niet omdat ik déze beesten te eten moet geven.

Terwijl ik nadenk over mogelijke verschillen in zorgen voor mensen of beesten, zit ik te rillen in het huisje. Ik probeer nog maar eens het waterloze toilet (plassen, poepen, zaagsel eroverheen strooien, papieren handdoekjes erover, aanstampen met een stamper en de deksel op de pot).

Eten dan maar. Als je geen kaas lust en weinig vlees wil eten en niet altijd pindakaas, dan is avocado een uitkomst, zeker als ze in de aanbieding zijn: maar 99 cent voor twee. Ik prak ze met zout en peper smeer ze uit over een serie boterhammen. De schillen kunnen vast naar de varkens. Ze eten alles, heeft Elles gezegd, alles behalve vlees, want daar worden ze ziek van.

Dan zie ik de gladde, ronde avocadopit, zo groot als een stuiterbal en ik aarzel: kan een varken stikken in een pit? Straks zijn er morgen nog maar drie. Dat zou wel zielig zijn en dan krijg ik enorm gelazer met die kunstenaars van dit project.

Hé, het is weer droog. Ik klim ik naar beneden, stap over het schrikdraad en gooi de avocadoschillen bij de varkens. Met gierende uithalen jaagt Alie haar soortgenoten weg. Ze lijkt de schillen in één slurp op te vreten, en begint daarna te knorren. Harder en harder, alsof ze me wil aanmoedigen: 'Je bent op de goede weg, je begrijpt wat we willen. Méér!'

Zo reageren mijn zonen eigenlijk alleen als ik ze zelfgemaakte pizza voorzet. Het geknor wordt nu vierstemmig. Ik haal wat wortelen en een bos bieten. Ik gooi een wortel over het schrikdraad: Knark, zwerk, grup. Weg wortel. Nog een dan, en nog een. Ik herinner me het advies van Elles om de etenswaar goed te verdelen, zodat alle beesten evenveel kunnen krijgen. Varken Anna is de kleinste en de magerste, en dat komt vooral omdat die andere drie steeds iets sneller zijn en haar portie voor haar varkensneus wegkapen.

Ik gooi de wortelen stuk voor stuk in vier verschillende richtingen. Daarna zijn de bieten aan de beurt. Ik krijg er lol in. Verwennen van varkens is een voorrecht. Wie had dat ooit kunnen denken? Onder de luide aanmoedigingen van mijn gezelschap loop ik verder het weiland in om veldzuring te plukken. (Veldzuring: ik heb later nog in een boekje opgezocht). Grote bossen gooi ik over de lijn. Ze worden met grote instemming ontvangen. Pas nu zie ik hoe prachtig deze beesten op hun hoge poten staan. Ze zijn rank en krachtig. Mooi.

Tot voor kort waren varkens voor mij abstracties. Mijn eigen *brown bacon machines*: producenten van spek en karbonades, en veroorzakers van gezondheids- en milieuproblemen. Ga maar na: de vee-industrie slaapt dieren van hot naar her, waardoor dierziekten zich snel verspreiden; de stallen verpesten grote delen van het platteland; hun mest vervuult de grond en hun behoefte aan voedsel is zó groot dat hele arealen tropisch regenwoud plaats maakt voor de teelt van soja, een belangrijk bestanddeel van veevoer.

Op wereldschaal neemt het belang van vlees ongetwijfeld toe. De gemiddelde Aziat wordt snel rijker en het eerste waaraan je dat merkt, is de toename van vleesconsumptie. De Chinezen eten dit jaar maar liefst veertig procent meer kip dan vorig jaar! Nog zo'n duizelingwekkend feit: als alle Chinezen per jaar één kilo minder vlees zouden eten (ongeveer 3 gram per dag minder!), dan staat dat gelijk aan de hoeveelheid vlees die wij Nederlanders jaarlijks doorslikken.

De vee-industrie gaat over gigantische cijfers en even gigantische problemen: zodra je probeert overzicht over deze problematiek te krijgen, raak je verstrikt. Afstand nemen levert daarbij geen helderheid op, integendeel.

Varkens op een industrieterrein

Vijf jaar geleden had ik dat al eens geprobeerd om grip te krijgen op het voedselvraagstuk. In opdracht van het Ministerie van Landbouw had ik een boek in opdracht geschreven over een mogelijke vernieuwing van de landbouw: agroparken – in de volksmond heten ze ook wel varkensflats. Het basale idee: behandel de vee-industrie als industrie. Zet die varkens op een industrieterrein en pak dat zo milieu- en diervriendelijk aan. Vergas hun mest, gebruik hun warmte om kassen te verwarmen. Vang hun CO₂ op en blaas het in de kassen: de tomaten zullen er sneller van groeien. En geef varkens afval te eten van nabijgelegen voedselverwerkende industrieën.

Ik had het boek met veel plezier geschreven maar me altijd wat ongemakkelijk erbij gevoeld: het hele idee staat of valt met de aanname dat de wereld zo veel vlees moet eten. Die aanname wordt bevestigd door cijfers. Het aantal vegetariërs in de wereld neemt bepaald niet toe! Zelfs in India, vega-want-hindoeland bij uitstek is het steeds minder taboe om vlees te eten. Zelfs rundvlees is voor steeds minder hindoes taboe.

Een grotere ongemakkelijkheid is dat het concept agropark voorstelt om de varkenshouderij radicaal van het platteland te verwijderen. Dat idee doet pijn. In onze verbeelding horen beesten in een weiland, niet in een hok.

Voor romantische zielen, zeggen landbouwambtenaren, creëren we gewoon het decor dat ze wensen als ze op een vrije dag de natuur in gaan. Een landschap met koeien in de wei, loslopende kippen, mekkerende lammetjes en varkens die luieren in de zon. Práchtig. Heilzaam. Goed voor de kinderen. Geeft verantwoord vlees. Maar met het voeden van een steeds rijker wordende, steeds veeleisende wereldbevolking heeft het niets van doen.

Het hele idee van die varkensflats – hoe goed doordacht ook – vernietigt ook iets wat juist stadse mensen koesteren: het magische verband tussen dier en vlees. Varkensflats maken dat verband akelig concreet. De gesloten kringloop betekent ook dat je biggetjes gaat doodmaken op de plek waar ze geboren zijn. In de *urban attitude to food* is zo'n voorstelling ronduit onwenselijk.

Zou ik het aandurven om die varkens een avocadopit te voeren? Ik aarzel en besluit eerst nog maar eens rond te kijken. Eigenlijk brengt dit experiment de varkensflat en het romantische gevoel samen: varkens hoeden op een industrieterrein. Er dichtbij leven, net zoals vroeger. Tegelijkertijd kan ik hier het bestaan van de echte wereld niet ontkennen. Rookpluimen zie ik en de vrachtwagens, die vanuit het hele land af en aan rijden richting de nabij gelegen vuilverbranding. En kijk, daar komt een man het terrein op. Hij zwaait. 'Ik kom eens even kijken', zegt hij, met een zwaar accent. 'Ik fiets elke dag hierlangs, naar mijn werk in Coevorden.' Hij woont in Duitsland en trekt dagelijks de grens over. Hij kijkt naar de varkens en zegt dan iets wat talloze vijftigplussers hem nazeggen: 'Vroeger hadden we ook een varken.' Maar hij voegt er iets specifiek aan toe: "Die van ons was verwend. Die lustte geen bloemkool."

Hmmm. Kennelijk vreten ze niet alles, concludeer ik. De man vertrekt weer en ik loop de trap op, het huisje in. Boven het bed is een boekenplank getimmerd, met daarin allerlei boeken over het platteland en over eten. Mijn Agroparkenboek staat er ook. En ook een boek van Katja de Bruin over haar ervaringen met haar twee huisvarkentjes. Die van haar haten paprika en aubergine, lees ik.

Die mededeling trekt me over de streep. Varken beslissen kennelijk zelf over hun voedsel. Ze kiezen: dit wel, dat niet. Ik stommel weer de trap af en gooi een avocadopit over het draad. Nu maar hopen dat ik geen poging tot doodslag op mijn geweten heb.

Even later moet ik hardop lachen, maar niemand kijkt op. Eén hap verbrijzelt de pit in tientallen stukken. Rinus en Anna eten de stukken gezamenlijk op.

De uren erna kom ik steeds nader tot de varkens. Ik voed ze bietensoep, aangelegd met melk en droge brokken, waardoor ze bloedrode neuzen krijgen. Alie gaat zelfs languit in de trog vol soep liggen, om maar geen drupje te hoeven missen. Ik verbaas me over hun vraatzucht, de herrie die ze maken. Zouden ze eigenlijk wel genoeg te eten krijgen?

Ook krijg ik voor het eerst van mijn leven een fantasie die voor een stadse als ik altijd taboe is geweest: zó zou ik dus echt kunnen leven: met een paar varkens en een groentetuin, ergens op het platteland. Hoewel ik me in de avond zeker verveel, en uren alleen ook wel erg saai vind, begint er iets in mij groeien. Het is een beeld van een rustig leven dat niet eens onaantrekkelijk lijkt.

De enorme ongegeneerde vraatzucht van de beesten heeft nog een ander rustgevend effect: ik begin mijn eigen vraatzucht te relativiseren. Het zorgen voor de varkens geeft me, sinds lange tijd, het gevoel dat vlees eten mág – als je maar goed voor je dieren zorgt. Er ontstaat een wederkerigheid die heel prettig is. Het doorbreekt iets. Nog steeds lopen daar mijn toekomstige speklapjes rond. Ik word er niet sentimenteel van en voel me er ook niet schuldig over.

Tegelijkertijd weet ik dat deze 24 uur als varkenshoeder volslagen onrealistisch zijn. Ik moet er niet aan denken elke dag zo veel tijd kwijt te zijn met zorgen voor huis, dier en haard. Niet meer even naar Londen of Maastricht. Altijd zorgen. Nee. Maar ik ben wel veranderd

In de avond maak ik een vuurtje. Het is tegen tien en al pikkedonker als er twee schaduwen het terrein opkomen. Ze zijn van een echtpaar dat ook wel eens wil weten wat hier gebeurt. We praten over dierenleed, over Zweden, over hun dochter die opeens leukemie blijkt te hebben.

En dan ben ik moe. Het Coevordse echtpaar neemt afscheid. De kunstenaars hadden me uitgenodigd te slapen bij de varkens, in een bed dat achter de stal lag. Dat ging me bij voorbaat te ver. Ik slaap in het huisje en ga de volgende ochtend weer naar beneden om te kijken hoe de beesten het maken. Even zie ik ze nog heerlijk tegen elkaar aanliggen, haast bovenop elkaar, maar dan stuiven ze opeens weer alle vier met grote vaart hun hok uit. Alsof ze met een zweep zijn geslagen. Enkele minuten later keert hun innerlijke rust kennelijk weer terug. Ze gaan door met zeuren, slobberen, smeken, snikken, schreeuwen, schateren. Met wrijven, wroeten, flemen, fluisteren, smakken en slijmen.

Ik ben nog druk bezig met het maken van foto's als de witte auto van Elles in de ochtend weer het terrein oprijdt. Aflossing van de wacht. We kletsen wat en ik rijd weer noordwaarts. De ruitenwissers drijven de regendruppels op de voorruit met grote zwaaien naar de kant. De weg lijkt smal. Ik rijd langzaam en denk aan mijn zonen die ik tegemoet rijd, en de varkens die ik achter me laat. En opeens voel ik: honger.

Geraadpleegde bronnen

De genoemde cijfers over vleesconsumptie staan op discussiebijdragen aan www.foodlog.nl. De term 'magisch denken' komt uit *Nieuwe spijswetten. Over voedsel en verantwoordelijkheid* van L. de Fresco (2006). Het genoemde varkensboek van Katja de Bruin heet *Varkensliefde* (2009). Roos Vonk gebruikt de term *pluralistic ignorance* in een opinieartikel over vlees eten in *De Volkskrant*, met als kop: 't Is rot, maar vlees is zo lekker' (28 augustus 2010). De term *brown bacon machine* komt uit de eerste regel van het gedicht *Hog* van Ann Sexton. Informatie over onze intieme omgang met varkensproducten is verkregen uit het werk PIG 05049 van kunstenaar Christien Meindertsma. *Agroparken* is uitgegeven door het InnovatieNetwerk, gelieerd aan het Ministerie van Landbouw.

Groningen, 27 december 2010.

Afb:

26, Alie zit lekker in bad, foto: Sjef Meijman